

УДК [37.036: 745/749] – 053.4.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА РІДНОГО КРАЮ

МИКУЛІНА А.К.

Мукачівський державний університет

У статті розкривається естетичне виховання дошкільників засобами декоративно-прикладного мистецтва України, методика використання творів народних промислів з дітьми різних вікових груп на заняттях з декоративної діяльності та в повсякденному житті.

Ключові слова: естетичне виховання, декоративно-прикладного мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, декоративна творчість, декоративна діяльність.

Актуальність проблеми. Останнім часом зростає увага до проблем теорії і практики художньо-естетичного виховання як найважливішого засобу формування ставлення до дійсності як засобу формування всебічно розвинутої, духовно багаті особистості. На сьогоднішній день проблема гармонійного розвитку дитини як основа формування майбутньої особистості має всеохоплюючий характер. Воно залежить від успішного вирішення багатьох виховних завдань, серед яких особливе місце займає питання естетичного виховання, *яке передбачає розвиток здатності сприймати прекрасне в природі, навколишньому світі, творах мистецтва, пробудження у дітей естетичних почуттів, формування естетичного смаку, а також умінь і навичок у творчій діяльності.*

Сприйняття і розуміння прекрасного починається у дитинстві. «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його», — стверджував В. Сухомлинський [5, с.82].

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває виховання у дошкільнят художнього смаку, формування у них творчих умінь, усвідомлення ними почуття прекрасного. Ази естетичного виховання закладаються за участю дорослих вже відразу після народження дитини і продовжують своє становлення довгі роки, тому батькам і вихователям треба постаратися створити таку атмосферу, щоб у дитини швидше розвинулися такі естетичні почуття, як почуття прекрасного, художній смак, творчі вміння.

Формування мети статті. Необхідною умовою побудови сучасної системи естетичного виховання і розвитку естетичної культури особистості є використання народного мистецтва у педагогічній роботі з дітьми. Народне мистецтво сприяє глибокому впливу на світ дитини, має моральної, естетичної, пізнавальної цінністю, втілює в собі історичний досвід багатьох поколінь і розглядається як частина матеріальної культури.

Естетичне виховання засобами декоративно-прикладного мистецтва у дошкільному закладі створює передумови для повноцінного художнього розвитку кожної дитини, в тому числі для формування художньої творчості.

Важливу роль народного та декоративно-прикладного мистецтва в естетичному вихованні дошкільників відзначали багато вітчизняних мистецтвознавців, дослідників дитячого образотворчого творчості (А.П.Усова, Т. С. Комарова, Т. Я. Шпікалова, З. А. Богатеева, Н. Б. Халезова, Т. М. Доронова, А. А. Грибовська та інші). Вони переконливо показують, що ознайомлення з творами народної творчості спонукає у дітях перші яскраві уявлення про Батьківщину, її культуру, сприяє вихованню

патріотичних почуттів, долучає до світу прекрасного, і тому їх потрібно включати в педагогічний процес в дитячому садку.

Естетичне виховання дошкільників засобами народно-декоративного мистецтва є питанням важливим і актуальним, оскільки основною метою сучасної системи виховання є всебічно і гармонійно розвинена особистість – майбутній громадянин держави, а це, в свою чергу неможливо без естетичного розвитку дитини, а становлення громадянина неможливе без засвоєння знань про власну історію, культуру та традиції нашого народу.

Мета статті: розкрити особливість естетичного виховання дошкільників засобами декоративно-прикладного мистецтва рідного краю та методику використання народного мистецтва в ДНЗ в роботі з дошкільниками різних вікових груп.

Виклад основного матеріалу статті. Вихователь повинен знайомити дітей з виробами народних майстрів, тим самим прищеплюючи дитині любов до Батьківщини, до народної творчості, повагу до праці.

Народне мистецтво в силу своєї специфіки, що полягає в образно-емоційному відображенні світу, робить сильний вплив на дитину, яка, за образним висловом К. Д. Ушинського, мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями [5, с.36].

Естетичне виховання засобами декоративно-прикладного мистецтва вимагає розвитку в людині вміння правильно сприймати явища краси. Це не означає, що дитина повинна стати художником-професіоналом або фахівцем-мистецтвознавцем [4, с.74].

Коли говорять про декоративно-прикладне мистецтво в дошкільному закладі, особливу увагу звертають на предмети традиційних видів народного мистецтва. Дійсно, вироби народних умільців, такі, як різьблення та розпис по дереву, лакова мініатюра і карбування, скло і кераміка, ткани, мереживні і вишиті вироби, народна іграшка, - це прояв таланту, майстерності і невичерпного оптимізму митців із народу. Прекрасні зразки декоративно-прикладного мистецтва допомагають виховувати у дітей повагу і любов до культури свого народу, Батьківщини, свого краю.

Самостійне виконання декоративних робіт дітьми дає можливість виховувати у них охайність, самостійність, вміння цінувати творчі здобутки своїх товаришів.

Ознайомлення з народним декоративним мистецтвом сприяє вихованню патріотизму, почуття гордості за талановитий народ Закарпаття, рідну Батьківщину.

Ознайомлюючи дітей з декоративно-прикладним мистецтвом рідного краю, вихователь повинен враховувати такі напрямки роботи:

1. Формування у дітей інтересу до історії краю, виховання в них любові й поваги до традицій народу

2. Розширення та систематизація знань вихованцями про народне мистецтво рідного краю [3, с.86].

З метою естетичного виховання дітей засобами декоративно-прикладного мистецтва вихователь організовує діяльність дітей, збагачує їх потрібними знаннями, використовуючи при цьому *різні методи і прийоми*. Він повинен підготувати їх до роботи.

Методика використання творів народного декоративно-ужиткового мистецтва проходить у *кілька етапів*.

На першому подаються узагальнені поняття про побутову культуру наших предків. Дітей необхідно підвести до усвідомлення природного розуму, таланту, працьовитості, естетичного смаку та краси наших пращурів, які вміли все робити своїми руками, створювали корисні й прекрасні речі.

На другому етапі необхідно сформулювати уявлення про різновиди народного декоративно-прикладного мистецтва, про його регіональні особливості, що виявляються у кольоровій гамі, способах і прийомах виготовлення та оздоблення.

Для третього етапу визначальним є те, що дітям подаються знання про окремі види народних ремесел, звичаї, традиції, обряди, пов'язані з виготовленням та використанням виробів [6, с.49].

Виділяють загальні методи та методичні прийоми, що стосуються ознайомлення з усіма видами декоративно-прикладного мистецтва і використовуються на всіх етапах.

1. Розгляд ілюстрацій із зображенням давнього житла, речей вжитку.
2. Екскурсія до краєзнавчого музею, художнього салону.
3. Мистецтвознавча розповідь про різні види народного декоративно-прикладного мистецтва з демонстрацією зразків різноманітних виробів.
4. Дидактичні ігри: «Що з чого зроблено?», «Розкажи про виріб, який найбільш сподобався», «Який візерунок кращий?», «Знайди знайомі рослинні елементи а візерунках», «Що нагадують ці ягоди?», «Відшукай геометричні фігури в орнаментах».
5. Ряд тематичних занять та бесід.
6. Спостереження дітей за виготовленням виробів, навчання їх рукоділля.
7. Використання фольклору: прислів'я та приказки про народні ремесла, про працю, працьовитість, лідарство тощо; казок; народних пісень [6, с.38].

Під час занять та в повсякденному житті у другій молодшій групі діти навчаються називати і користуватися кольорами і розрізняти відтінки, окрім того, вони навчаються ритмічно розташовувати готові геометричні форми по середині смужки, по каймі квадрата, круга у певному порядку, щільно і на деякій відстані. Оперування лише геометричними формами на заняттях з декоративної аплікації знижує інтерес дітей. Тому доцільно аналогічні завдання по створенню візерунків пропонувати дітям і на основі рослинних форм (квітів, листя). Педагоги пропонують дітям іграшки та вироби, прикрашені елементами орнаменту, характерного для декоративно-прикладного мистецтва свого регіону. Найбільш доступними для дитячого сприймання у другій молодшій групі є килими, керамічні іграшки, вишивки рідного Закарпаття.

Ознайомлення з керамікою слід розпочинати з середнього дошкільного віку. Вихователь звертає увагу дітей на предмети - куманці, вази, тарілки, глечики, які прикрашені декоративними візерунками. Вихователь розповідає про те, що ці вироби зроблено з глини, після висушування їх обпалюють у печах та прикрашають візерунками, а розпис на однакових предметах може бути різним.

У декоративному малюванні діти дізнаються про те, як прикрашати річ візерунком і для чого це потрібно. Показати і пояснити це дошкільнятам найдоцільніше під час розглядання творів декоративно-прикладного мистецтва, які створені спеціально для дітей. Завдання вихователя - підібрати елементи візерунку по кольору так, щоб у будь-якому випадку їх поєднання було красивим.

Для успішного формування навичок творчого складання декоративних композицій у малюванні вихователі повинні систематично знайомити дітей із творами народного декоративно-прикладного мистецтва: тканими килимками та килимовими доріжками, ужгородською іграшками, закарпатськими глечиками та вишиванками [4, с.67]. Усі ці вироби можуть бути використані безпосередньо на занятті в якості натур.

Діти середньої групи, які навчилися малювати різні предмети і нескладні явища, освоїли правила створення орнаменту з геометричних і рослинних форм, з інтересом ставляться до образотворчої діяльності. Вони залюбки малюють, ліплять, створюють аплікації не лише на спеціально організованих заняттях, але і у вільний час. Під час такої діяльності дошкільнята зображують ті предмети і явища, які мали на дітей

яскравий емоційний та естетичний вплив при спостереженні, бесіді, розгляданні; які зуміли торкнутися чутливої дитячої душі і залишити в ній яскравий незабутній слід [4, с.69]. Саме таку силу має народне декоративно-прикладне мистецтво, яке зачаровує своєю простотою і вишуканістю, розмаїттям кольорів, орнаментів, багатством декору і зручністю форм. Вихователі повинні допомагати у виборі теми роботи, нагадувати процес створення декоративних композицій, пригадувати елементи орнаменту, характерні для творів декоративно-ужиткового мистецтва різних жанрів та районів Закарпаття.

Твори народного прикладного мистецтва, які відносяться до того чи того виду художнього промислу (вишивка, кераміка, килимарство, декоративний розпис, писанкарство) і створюються в різних районах нашого краю, відрізняються і за характером побудови візерунку (композиції), і за колоритом (підбором кольорів), і за мотивами (зображення рослин, геометричних фігур).

У старшій групі значно розширюються уявлення дітей про різні види закарпатського народного декоративно-прикладного мистецтва. Діти знайомляться з орнаментом на іграшках, на посуді, на меблях, вчать впізнавати особливості зображень, розташування орнаменту, його колірну гаму.

Знайомити дітей з народною декоративною творчістю треба поступово і послідовно, виділяючи то одні, то інші його види. Під час ознайомлення дітей з творами декоративного мистецтва вони дізнаються про їх художні якості, матеріал, з якого виготовляються предмети, і деякі процеси їх створення. Поруч з альбомами вихователям доцільно організувати спеціальний фонд речей, прикрашених візерунками, робіт відомих народних майстрів. Використання такого фонду збагачує уявлення дітей про декоративну творчість [4, с.70].

Знайомству з певним видом народного художнього промислу відводиться самостійне заняття. В основному воно проходить у вигляді бесіди з дітьми, в ході якої діти одержують нові відомості, а також уточнюється і збагачується їх словниковий запас. Познайомившись протягом року з декількома видами народного декоративно-прикладного мистецтва, діти можуть порівнювати їх між собою, помічати їх особливості.

Корисним для подальшого розвитку творчості дітей буде відвідування музею прикладного мистецтва чи виставки, доцільно аналогічну виставку організувати у дошкільному закладі залучивши самих вихованців.

При доборі і складанні зразків за мотивами народних орнаментів вихователь повинен враховувати такі аспекти:

- 1) елементи орнаментів повинні відображати знайомі дітям образи;
- 2) композиційна побудова зразків повинна бути чіткою;
- 3) не повинні спотворювати контури вихідних орнаментальних мотивів;
- 4) мати яскраве кольорове забарвлення [3,с.47].

Прагнучи донести до дітей закони композиції, треба звертати їх увагу на те, що візерунок завжди підкреслює форму предмета. Яскраві враження, що залишають у дітей твори закарпатського розпису, багато в чому зумовлені їх привабливим колоритом. Розмову про нього не слід зводити до перерахунків кольорів, що їх використав художник, а важливо підтримати і розвинути те почуття захоплення, яке викликає у дітей зустріч зі справжнім мистецтвом.

Не порушуючи цілісного сприйняття твору, варто проаналізувати окремі його елементи з погляду техніки виконання, запропонувати дітям визначити, яку квітку, листочок тощо вони зуміють намалювати і як це робитимуть.

Витвори умільців розповідають про своєрідність природи рідного краю, традицій місцевого населення його уявлення про образність і красу. Перші яскраві враження пробуджують у дитячих інтерес до національної культури, що сприяє вихованню почуттів, прилучає до світу прекрасного [1, с.18].

Систематичне ознайомлення дітей з мистецькою спадщиною рідного краю потрібно починати з розглядання виробів. Розглядаючи кожний предмет разом з дітьми, в супровідній бесіді підкреслювали його своєрідність, яскравість барв, звертає увагу на ритм і послідовність елементів узору. Окремі зразки розглядали з невеликими групами дошкільників безпосередньо перед виконанням роботи.

У бесідах з використанням творів декоративно-вжиткового мистецтва потрібно ставити перед собою такі головні завдання: викликати у дітей інтерес до багатії творчості закарпатського народу, виховувати естетичне ставлення до неї.

Діти мають змогу розглянути чимало зразків - цікавих, майстерно виконаних, і вже знайоме повертається до них іншим боком: виявляється, всі ці чудові вироби не прості речі хатнього вжитку, декоративно розмальовані, оздоблені вишивкою, а твори народного мистецтва Закарпаття. І так воно називається тому, що народжується в умілих руках гончарів і різьбярів, ткаць і вишивальниць. Треба підкреслити, що їх багато, народних умільців, ними славиться наше Закарпаття.

Звертаючи увагу дітей на характерні елементи і барви орнаменту, пропонуємо запам'ятати їх, тому що на одному із занять з малювання будуть прикрашати такими візерунками вазу, вирізану з паперу.

Дітям розповідали про закарпатських майстрів декоративної кераміки, про особливості закарпатського розпису.

1. Щоб розширити знання дітей, можна принести в групу різні керамічні вироби - посуд, іграшки. Разом розглядають їх, визначають характерні елементи орнаментів.

2. Дошкільники отримують знання про гончарство як давній вид народного ремесла, способи виготовлення, оздоблення та використання виробів, їх регіональні особливості.

3. Щоб викликати у дітей зацікавленість керамікою, організовується виставка глечиків, мисок, горнят, фігурок тварин, різноманітних глиняних іграшок та ін.

3. Пропонується розглянути ілюстрації керамічних виробів в альбомах з декоративного мистецтва, послухати казку про виникнення гончарства.

4. Для закріплення знань проводяться дидактичні ігри: "Відшукай предмет, який я назву", "Відгадай" (дитина очима вибирає предмет, описує, а інші - відгадують, про який саме предмет ідеться). Такі ігри допоможуть дошкільникам розрізняти різні керамічні вироби, запам'ятати їхні назви, елементи оздоблення, регіональні особливості кераміки [5, с.87].

На заняттях з декоративного малювання пропонують відтворювати спрощено ці візерунки.

Дошкільникам подобається розмальовувати площинні форми-глеки, тарелі та інше. Та особливий інтерес викликає виготовлення посуду й іграшок з глини і прикрашання їх закарпатським розписом. Діти охоче самі ліплять різні вироби, малюють та розмальовують їх. Кращі роботи відбираються на виставку, діти жваво обговорюють їх.

Спонукаючи дошкільників до самостійної художньої діяльності, поповнюють куток самостійної діяльності комплектами листівок, альбомами для розмальовування, наборами паперових форм - квадратів, смужок, кругів, прямокутників; силуетів -

чашок, ваз, глечиків, скриньок тощо. Діти мають змогу вибрати те, що найбільше підходить для здійснення задуму. Приємно бачити спостережливість дітей, бажання привернути увагу до роботи товариша. Спільні творчі інтереси і нахили сприяють об'єднанню дітей у групки, зміцнювати дружні почуття.

Висновки. Твори народного декоративно-прикладного мистецтва безперечно потрібні для сприйняття сучасному малюкові не тільки для розширення кругозору, збагачення чуттєвої сфери, світу почуттів, а наближення до витоків культури свого народу, рідного краю, а також сприяють естетичному вихованню дошкільників.

Декоративно-прикладне мистецтво несе малятам доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом. Вихователь повинен спрямовувати свою роботу на те, щоб навчити дітей поважати творчість народних майстрів, виховувати інтерес до них.

Саме тому декоративно-прикладне мистецтво може стати тим важелем, який закріпить смакові позиції, збагатить чуття форми і колориту, навчить відрізняти високохудожнє від низько-простого, унікальне від стандартного, своє від чужого і, зрештою, забезпечить естетичному формування у маленьких громадян національної свідомості й гідності. Отже, в процесі використання творів декоративно-прикладного мистецтва здійснюється естетичне виховання дітей, що має велике значення для розвитку особистості дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб./ А.М. Богуш - К.: Вища шк., 2002. - С. 281-317.
2. Богатеева З. А. Мотиви народних орнаментів в дитячих аплікаціях./ Книга для вихователів дитячого садка - 2-ге вид. переробка та доповнення./ З. А Богатеева. М.: Просвещение, 1986
3. Естетичне виховання і розвиток дітей дошкільного віку: Навчальний посібник для ВНЗ / Е.А.Дубровская, Т.Г.Казакова, Н.Н.Юріна та ін; Під ред. Е.А. Дубровської, С.А.Козловой. - М.: Видавничий центр В«АкадеміяВ», 2002.- 256с
4. Калуська Л. В. К 17 Дивокрай. Вибрані дидактико-методичні матеріали у 2 – х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга перша (видання друге)/ Л. В.Калуська. – Тернопіль: Мандрівець, 2005. – 320с.
5. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку: Метод. посібн. для дошкільн. закл./Є.. Лозинська – Львів: Оріяна-Нова, 2008. –208с.
6. Торштілова Е.М. Пустун, або Мир дому твого: Естетичне виховання дошкільнят/Е.М. Торштілова// Дошкільне виховання. - 2001. - № 9.

АННОТАЦІЯ

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА РОДНОГО КРАЯ

В статье раскрывается эстетическое воспитание дошкольников средствами декоративно-прикладного искусства Украины, методика использования произведений народных промыслов с детьми разных возрастных групп на занятия по декоративной деятельности и в повседневной жизни

Ключевые слова: эстетическое воспитание, декоративно-прикладное искусство, декоративно-прикладное искусство, декоративное творчество, декоративная деятельность.

THE SUMMARY

AESTHETIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN BY MEANS OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS OF THE NATIVE LAND

The article reveals the aesthetic education of preschool children by means of decorative and applied arts of Ukraine, the method of using works crafts with children of different age groups on classes in decorative work and in everyday life.

Key words: aesthetic education, decorative arts, decorative arts, decorative art, decorative activities.